

Vabariigi Valitsuse määruse
„Emumäe maastikukaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse (edaspidi ka *LKS*) § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva Emumäe maastikukaitseala (edaspidi ka *kaitseala*) kaitse-eesmärke ja kaitsekorda ning täpsustatakse välis- ja vööndi piiri.

Kaitseala asub Lääne-Viru maakonnas Väike-Maarja vallas Emumäe, Mäiste, Salla ja Tammiku külas.

Emumäe maastikukaitseala territoorium võeti maastiku üksikobjektina kaitse alla Väike-Maarja Rajooni TSN TK 10. septembri 1959. a otsusega nr 168 „Väike-Maarja rajooni looduse ja kultuurimälestusmärkide säilitamisest”. Sellest alast moodustati Emumäe maastikukaitseala ning kinnitati kaitse-eeskiri ja välispiiri kirjeldus Vabariigi Valitsuse 21. detsembri 1998. a määrusega nr 291 „Emumäe maastikukaitseala kaitse-eeskirja ja välispiiri kirjelduse kinnitamine”.

Vastavalt LKS § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni looduskaitseseaduse alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse LKS § 13 lõike 1 alusel olemasoleva kaitstava loodusobjekti kaitse-eesmärke ja kaitsekorda ning täpsustatakse välis- ja vööndi piiri. Muudatused on vajalikud, et tagada erinevate loodusväärtuste terviklik kaitse ning viia kaitsekord vastavusse kehtivate õigusaktidega.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse osakonna kaitse planeerimise büroo kaitse planeerimise spetsialist Liggi Namm (tel 325 8404, e-post liggi.namm@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse osakonna kaitse planeerimise büroo kaitse planeerimise juhtivspetsialist Riina Kotter (tel 325 8404, e-post riina.kotter@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna peajurist Lüüli Junti (tel 680 7435; e-post: lyyli.junti@keskkonnaamet.ee) ja advokaadibüroo FORT vandeadvokaadi abi Kristel Raamat (tel 646 4045, e-post kristel.raamat@fortlegal.com), keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee). Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumite vahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, e-post marika.erikson@envir.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Emumäe maastikukaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta pinnavorme, sealhulgas Emumäge, maastikuilmet, elustiku mitmekesisust, metsa- ja poollooduslikke kooslusi ning kaitsealuseid liike.

Vastavalt LKS §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine. Emumäe maastikukaitseala kaitse all olemise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus, tüüpilisus ja esteetiline väärtus.

Kaitseala maastik, kus liustikutekkelised pinnavormid moodustavad majapidamiste, põldude, poollooduslike koosluste ja oosil kasvava metsaga terviku, iseloomustab hästi kogu Pandivere piirkonda. Emumägi on ürglooduse objekt. Ürglooduse objektid on Eestis olulised ja kaitset vajavad eluta looduse objektid. Kaitse-eesmärgiks seatud metsa- ja poollooduslike koosluste peamiseks eelduseks on ohustatus. Metsaga kaetud pinnavormid vaheldumisi põllumajandusmaastikuga on Pandivere piirkonnale tüüpiline maastikuilme, mille kaunid vaated lisavad esteetilist väärtust.

Kaitsealal asuvad mitu maastikku rikastavat kultuuriloolist elementi. Need on muinsuskaitsealune arheoloogiamälestis Kultusekivi ning pärandkultuuriobjektid kunagine Salla vallamaja ja väike Mursi kalmistu, mis mõlemad on heas seisukorras.

Positiivseid pinnavorme ohustab peamiselt liiva ja kruusa kaevandamine, mille käigus pinnavorm (või selle osa) ja sellel olev kooslus hävineb. Maastikuilme säilimist ohustavad suurte lankidena tehtud metsaraied, lagedate alade võsastumine ja ehitustegevus. Need on peamised ohutegurid ka metsa- ja poollooduslike koosluste ning elustiku mitmekesisuse püsimisele.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Emumäe maastikukaitseala kaitse all hoidmine oluline ka haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Teadaolevatest kaitsealustest liikidest on Emumäe maastikukaitsealal registreeritud II kaitsekategooriasse kuuluva mustlaik-apollo (*Parnassius mnemosyne*) elupaik. Mustlaik-apollo eelistab elupaigana poollooduslikke kooslusi, mille ääres on mets või on puu- ja põõsarinne osa niidust. Oluline on lõokannuse perekonda kuuluvate taimede olemasolu, sest röövikud toituvad ainult nendest taimedest. Mustlaik-apolli ohustab ennekõike elupaikade kadumine, st niitude võsastumine ja lõokannuse kadumine niidutaimsetikust. Mustlaik-apolli pole kaitse-eesmärgiks seatud. Tema kaitse tagatakse elupaigaks oleva poolloodusliku koosluse kaitse kaudu.

Samas on tõenäoline, et alal leidub ka teisi kaitsealuseid liike, mida pole veel kaardistatud ja keskkonnaregistrisse kantud. Kaitsekorra väljatöötamisel on lähtunud kaitse-eesmärgina nimetatud metsa- ja poollooduslike koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks need kooslused on. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused, mille kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise

alaga. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse teostamisel saavutatakse kaitsealuste liikide puhul kaitse-eesmärk (LKS § 14 lõige 2) LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal. Kaitsealuste liikide korral tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse sätetele tuginedes seada lisaks kaitse-eeskirjas esitatud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Emumäe piirkond võeti kohaliku tähtsusega maastikulise üksikobjektina kaitse alla 1959. aastal. Emumäe maastikukaitseala moodustati Vabariigi Valitsuse määrusega 1998. aastal. Kaitseala hõlmab voore, oosi ja ripporgude kompleksi, mille vahel on arvukalt sügavaid sulglohke ja orge. Kaitsealal asub Pandivere kõrgustiku kõrgeim tipp Emumägi, mille absoluutne kõrgus on keskkonnaregistri 2017. aasta andmete järgi 166,5 m. Kaitseala väärtuseks on maastik, millele on iseloomulik ala keskosa nõlvadel paiknev mets, mida ümbritsevad lagedad alad. Nimetatud väärtuste kaitseks on oluline, et ala oleks jätkuvalt riikliku kaitse all.

Kaitsealast moodustab metsamaa umbes ühe kolmandiku (u 185 ha). Peamiselt on need sinilille kasvukohatüübi metsad järskudel oosinõlvadel. Sinilille kasvukohatüübi metsad ongi iseloomulikud just positiivsetel pinnavormidel. Sageli on sinilille kasvukohatüübi metsades peapuuliigiks kuusk, vähem on männikuid, kaasikuid, haavikud ja hall-lepikud. Emumäe maastikukaitsealal kasvavad peamiselt segametsad, kus leidub ka laialehiseid puuliike (saart, vahtrat, pärna ja tamme). Liigirikka põõsarinde moodustavad sarapuu, pihlakas, kuslapuu, mage sõstar jt. Sellised liigirikkad viljaka kasvukohatüübi metsad on olulised elustiku mitmekesisuse säilitajad.

Kaitseala looduslikest rohumaadest u 27 ha on keskkonnaregistrisse kantud poollooduslike kooslustena. Poollooduslikud kooslused on liigirikkad looduslike liikidega rohumaad, mis on kujunenud pikaegse mõõduka karjatamise ja niitmise tulemusena. Hoolduse lakkamisel niidud võsastuvad, neile omane liigikoosseis muutub ja liigirikkus väheneb. Poollooduslike koosluste rohttaimestik on mitmekesine, mis loob head tingimused ka teistele elustikurühmadele. Emumäe maastikukaitseala poollooduslikest kooslustest u 85% on hinnatud keskmise, ülejäänud kõrge looduskaitsealase väärtusega. Kaitseala lõunaosas asub umbes 10 ha suurune poollooduslik kooslus, millest rohkem kui 7 ha on keskkonnaregistris märgitud mustlaik-apollo elupaigana. Mustlaik-apollo pole kaitse-eesmärgiks seatud, tema kaitse tagatakse elupaiga kaitse kaudu.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Emumäe maastikukaitseala on moodustatud pinnavormide kompleksi kaitseks. Pinnavormid koos metsa- ja poollooduslike kooslustega on ka kaitseala peamiseks kaitse-eesmärgiks. Vastavalt looduskaitseaduse § 28 lõikele 1 on maastikukaitseala maastiku säilitamiseks, kaitsmiseks,

uurimiseks, tutvustamiseks ja kasutamise reguleerimiseks moodustatud kaitseala. Seega sobib Emumäel rakendada kaitstava loodusobjekti tüübina jätkuvalt maastikukaitseala. Hoiuala kaitsekord ei sobi, sest sellele ei koostata kaitse-eeskirja, mis on paljude erinevate kaitseväärtuste olemasolu korral kaitsereežiimi täpsustamiseks vajalik. Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndi piir

Kaitseala piiritlemisel on lähtunud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel enamasti kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (möödistatud katastriüksused, teed, kõlvikupiirid). Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (möötkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Emumäe maastikukaitseala pindala on 510,3 ha. Eramaad on kaitsealal ligikaudu 439 ha, munitsipaalmaad ligikaudu 9 ha ja riigimaad ligikaudu 60 ha. Umbes 2 ha on jätkuvalt riigi omandis olev maa.

Võrreldes varasema kaitsekorruga väheneb kaitseala pindala 28,9 ha võrra. Piiri muudetakse, et see oleks üheselt arusaadav ning selleks, et kaitsealasse jääksid olulise looduskaitse väärtusega objektid. Kaitsealast arvatakse välja peamiselt piiril olevad eramaade õuealad ja lauged põllud. Selguse huvides korrigeeritakse teede ääres kulgevat piiri, mistõttu arvatakse kaitsealast välja ka väike osa riigi- ja munitsipaalomandis olevast teemaast.

Pindalamuudatused eramaade osas on järgmised: Kaitse alt arvatakse välja 36,7 ha eramaid (õued, tasase reljeefiga põllud). Kaitsealasse arvatakse täiendavalt 8,4 ha eramaid, mille moodustavad peamiselt pikad kitsad ribad teede ääres. Kaitseala suureneb eramaadel peamiselt piiriselguse huvides. Varem jooksis kaitseala piir tee kõrval põllumaal, olles mõnes kohas tee äärest umbes ühe, teises kohas kümne meetri kaugusel. Käesoleva määruse järgi kulgeb kaitseala piir mööda teemaa piiri või ühtlaselt nelja meetri kauguselt tee telgjoonest.

Kaitseala põhja- ja kirdepiir kulgeb mööda katastripiire, kuni keerab Laane katastriüksuse (66001:005:0061) põhjapiirilt lõunasse, kulgedes mööda metsamaa kõlviku piiri. Metsamaa kõlviku lõppedes läheb piir sirgelt üle tee, kulgedes edasi mööda tee äärt punktini koordinaatidega X: 635 638,691 ja Y: 6 539 312,662 m. Edasi kulgeb piir mõttelise sirgena üle Laane katastriüksuse (66001:005:0061) haritava maa Laane ja Laaneotsa katastriüksuse (66001:005:1540 ja 66001:005:0340) ristumiskohani. Laaneotsa katastriüksuste vahel kulgeb kaitseala piir mööda katastriüksuse või metsamaa kõlviku piiri selliselt, et Laaneotsa katastriüksus tunnusega 66001:005:1540 jääb tervenisti kaitsealast välja.

Saareaugu katastriüksusest (66001:005:0610) alates kulgeb kaitseala piir lõuna poole mööda kõlvikupiiri. Nurmivara katastriüksusel (66001:001:0315) kulgeb piir osaliselt mööda raja äärt, rada jääb kaitsealast välja. Edasi kulgeb piir mööda katastri- ja kõlvikupiire. Küti katastriüksust (66001:005:0136) poolitab piir mõttelise sirgena, mille otsapunktid on Küti katastriüksuse lääne- ja idakülje käänupunktid. Salu (66001:005:1030) ja Torra (66001:005:1072) katastriüksust läbib kaitseala piir mõttelise sirgena, mille otsapunktideks on katastriüksuste käänupunktid.

Kaitseala kagu-, lõuna- ja edela- ja suures osas ka läänepiir kulgeb mööda tee äärt selliselt, et kohas, kus on olemas teemaa katastriüksus, kulgeb piir mööda katastriüksuse piiri. Kohas, kus teemaa katastriüksus puudub, kulgeb kaitseala piir viie meetri kauguselt tee telgjoonest. Viis meetrit on piiri kauguseks võetud sellepärast, et kohtades, kus teemaa on olemas, on selle välispiiri kaugus telgjoonest keskmiselt viie meetri kaugusel. Tee jääb kaitsealast välja. Kaitseala välispiir läheb üle Olju-Salla tee Tõusumaa (66001:005:0442) katastriüksuse põhjatipu käänupunktist Paasvere metskond 139 (66001:005:0439) katastriüksuse lõunatipu käänupunktini.

Lagediku katastriüksust (66001:005:0443) poolitab kaitseala piir mõttelise sirgena, mille otsapunktid on katastriüksuse kagu- ja loodepunktid.

Ees-Kangru katastriüksusel (66001:005:1660) kulgeb kaitseala piir kahes kohas mõttelise sirgena: lõunaosa mõttelise sirge otsapunktid on ühtlasi katastripiiri käänupunktid, idaosas oleva mõttelise sirge üks otsapunkt on katastripiiri käänupunkt ning teine metsa- ja haritava maa ristumiskoht punktis koordinaatidega X: 635 006,940 ja Y: 6 539 685,350 m.

Kaitseala loodepiir kulgeb mööda kõlvikupiiri.

Kuna kaitseala on ühevööndiline, on kaitseala välispiir ühtlasi ka Emumäe piiranguvööndi piir.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitseala kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud alal asuvaid keskkonnaregistrisse kantud loodusväärtusi 2018. a juuni seisuga.

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal leiduvate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (Eesti Vabariigi põhiseadus, edaspidi PS § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiolemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Seda eesmärki saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt

isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Emumäe maastikukaitsealal on potentsiaalne ettevõtlushuvi eelkõige maavarade kaevandamise ja metsamajandamise vastu. Ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive.

Loodusväärtused, mida Emumäe maastikukaitsealal kaitstakse, on pinnavormid, maastikuilme, elustiku mitmekesisus, metsa- ja poollooduslikud kooslused ning kaitsealused liigid (keskkonnaregistris on registreeritud ühe kaitsealuse liblikaliigi elupaik). Neid väärtusi on võimalik kaitsta piiranguvööndi režiimiga. Seetõttu ei ole kaitsealale moodustatud rangema režiimiga sihtkaitsevööndit, vaid kaitseala tervikuna on vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele määratud piiranguvööndisse.

Vabariigi Valitsuse 21. detsembri 1998. a määrus nr 291 „Emumäe maastikukaitseala kaitse-eeskirja ja välispiiri kirjelduse kinnitamine” tunnistatakse kehtetuks.

Kaitse-eeskiri ei reguleeri roo varumist, sest selleks sobivad kohad kaitsealal puuduvad.

2.5.2. Piiranguvööndi kaitsekord

2.5.2.1. Lubatud tegevused

Kaitsealal on lubatud majandustegevus, arvestades käesoleva määrusega sätestatud erisustega. Inimestel on lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal. Liikumispiiranguid ei ole kehtestatud, sest puuduvad sellised kaitsealused liigid, mille isendite kasvukohas, elupaigas või koondumispaigas viibimine võiks liike kahjustada. Samuti on lubatud pidada jahti ja püüda kala. Alal pole registreeritud selliseid kaitsealuseid loomaliike, kelle elutegevust inimese liikumine või jahipidamine oluliselt halvendaks.

Kaitsealal on lubatud sõita ujuvvahendiga. Sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine on lubatud teedel, jalgrattaga ka radadel. Ehitusseadustiku § 92 lg 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Kaitseala sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmisele kohalduvad liikluseaduses sätestatud nõuded ja piirangud. Sealhulgas tuleb arvestada, et maastikusõidukit tohib teel liikumiseks kasutada liikluseaduse §-s 154 nimetatud juhul, st jõgede, teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab sellekohane liikluskorraldusvahend, samuti politsei- ja tollitöötajad ametiülesannete täitmisel, haige toimetamisel haiglasse, päästetööde tegemisel ning muudel juhtudel, mis on seotud ametiülesannete täitmisega (nagu elektri- ja sideliinide hooldus- ja parandustööde tegemine või muud sellised tegevused). Sõidukiga ja maastikusõiduliga sõitmine väljaspool teid on lubatud järelevalve- ja päästetöödel,

kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul tehtaval teadustegevusel, kaitse-eeskirjaga lubatud tegevusel, olemasolevate ehitiste hooldustöödel ning metsa- ja põllumajandustöödel. Kaitsealal on mitu külastuskorralduslikku rajatist (puhkekohad, vaatetorn jt) ja liinirajatist, mille efektiivsemaks hooldamiseks võib olla otstarbekas sõita ka väljaspool teid. Võrreldes LKS § 31 lõike 2 punktiga 10 teeb kaitse-eeskiri leevendusi sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmisele, et tegevusi, mis ei ole kaitsealal keelatud (nt metsade majandamine, põllumajandustööd, rajatiste hooldustööd), saaks teha efektiivselt. Selline regulatsioon ei kahjusta kaitseala loodusväärtusi.

Telkimine on kaitsealal lubatud eramaal. Lõket võib teha eramaa õuealal ja haritaval maal. Riigi- ja munitsipaalmaal on telkimine ja lõkke tegemine lubatud vaid sellises kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud. Muul juhul peab telkimiseks ja lõkke tegemiseks küsima kaitseala valitseja nõusolekut. Lähtuvalt maaomandist reguleeritakse neid tegevusi erinevalt, sest kaitsealuse liigi elupaik ja looduskaitsealiselt kõrgema väärtusega poollooduslikud kooslused, mida telkimisega kaasnev võimalik liigne tallamine võib kahjustada, asuvad peamiselt riigi- ja munitsipaalmaal. Eramaad on juba praegu inimtegevusest tugevamalt mõjutatud ja eramaal ei ole kaitsealuste liikide elupaiku, mistõttu pole otstarbekas seal telkimist piirata. Lõkke tegemine võib kahjustada poolloodusliku koosluse rohukamarat ja metsa ning põhjustada kulu- ja metsapõlenguid. Seetõttu lubatakse eramaal lõkke tegemist vaid õuemaal ja haritaval maal. Metsamaal ja looduslikul rohumaal tuleb lõkke tegemiseks küsida kaitseala valitseja nõusolekut. Sellisel juhul saab kaitseala valitseja suunata lõkkekohas sinna, kus selle mõju loodusväärtustele oleks minimaalne.

Füüsilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku omandis oleval kinnisasjal (sh õuealal) telkimisel ja lõkke tegemisel tuleb arvestada keskkonnaseadustiku üldosa seaduse §-des 35 ja 36 sätestatud võõral maatükil telkimise ja lõkke tegemise korraga.

Kaitsealal on rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kaitseala valitseja nõusolekul ette valmistamata ja tähistamata kohas (nt metsas ja niidul) lubatud vaid kaitseala valitseja nõusolekul. Kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamiseks ei ole nõusolekut vaja. Suurema rahvaürituse korraldamiseks on vajalik taotleda kaitseala valitsejalt nõusolek, et kaitseala valitseja saaks ürituse korraldamisele seada tingimusi rahvahulkade hajutamiseks ja suunamiseks kohtadesse, kus kaitseala kaitseväärtusi ja pinnast ei kahjustata. Kaitsealal asuvad poollooduslikud kooslused, mille taimkatet võivad suured rahvaüritused oluliselt kahjustada. Ettevalmistatud kohas (kaitseala valitsejaga kooskõlastatud puhkekoht, matkarada, õuemaa jms) osalejatele piirarvu ei seata.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud püstitada rajatise ja hooneid, kusjuures hooneid ei tohi püstitada metsamaale. Kaitseala metsad, mis moodustavad kogu kaitsealast umbes ühe kolmandiku, asuvad reljeefsel pinnal, kus hoone ja selle juurde kuuluva taristu rajamine kahjustaks oluliselt pinnast ja rikuks pinnavormi. Kuna kaitseala maastikuilme määravad oosil paiknev mets ja selle ümber lagedad alad, on oluline, et metsamaa säiliks metsasena. Rajatise, milleks on näiteks suunaviidad ja infotahvlid, võib lubada ka metsamaale püstitada, sest nende mõju kaitseväärtustele puudub või on väike. Rajatise paigaldamine ja hoone püstitamine on vaja kaitseala valitsejaga kooskõlastada, et leida selleks sobiv asukoht, kus mõju väärtustele on minimaalne. Näiteks võib poollooduslikule kooslusele püstitatud suurem rajatis ja selle kasutamine kahjustada rohukamarat.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine. Kaitsealal on neli umbes 200 m² suurust tiiki, mis asuvad õuealal või selle vahetus läheduses, kus looduskaitseelised väärtused on enamasti väikesed. Kaitseala valitseja nõusolek on vajalik, et valitseja saaks hinnata konkreetse veekogu võimalikke looduskaitseelisi väärtusi ning veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmise mõju neile.

2.5.2.2. Metsa majandamine

Emumäe maastikukaitseala metsade peamine eesmärk on maastikuilme säilitamine. Kaitseala ei kuulu üleeuroopalisse Natura alade võrgustikku ja vanade metsade ulatuslik säilimine ei ole kaitseala eesmärk. Bioloogilise mitmekesisuse tagamiseks on siiski oluline, et kaitsealal säiliks mingil määral ka vana metsa ja sellele iseloomulikke elemente nagu eri lagunemisastmes lamapuit, bioloogiliselt vanad puud, puude tüükad jms. LKS § 31 lõige 2 punkt 5 keelab piiranguvööndis uuendusraie, kui kaitse-eeskirjaga ei sätestata teisiti. Lähtuvalt eespool kirjeldatud eesmärkidest on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud teha lage- ja turberaiet langi suuruse piiranguga ja nõudega säilitada elustiku mitmekesisuseks vajalikke puid. Lageraiet on lubatud teha vaid kuusikutes ja hall-lepikutes. Teistes puistutes pole lageraie lubatud (lubatud on turberaie), sest võrreldes lageraiega on turberaie (eriti häil- ja aegjärkse raie) puhul maastikulised ja ökoloogilised häiringud väiksemad. Turberaie toimub enamasti järkude kaupa pikema perioodi jooksul ja eelduseks on see, et turberaie järkude lõpuks kasvab langil uuenenud mets.

Kuusikutes on lageraielangile kehtestatud suuruspiirang 1 ha. Suur osa kaitseala viljakal pinnasel kasvavatest kuuskedest on juurepessu kahjustuse tõttu ümber kukkunud või kukkumas. Kuusikutes on lageraie lubatud, et vältida juurepessu alade järskudel nõlvadel turberaiega kaasnevat mitmekordset tallamist. Varem on kaitseala kuusikuid majandatud peamiselt sanitaarraiega. Sellised alad on jäetud looduslikule uuendusele, kuid vohama on hakanud sarapuu ja looduslikku uuendust ei toimu. Selline areng on vastuolus kaitse-eesmärgiks oleva maastikuilme säilitamisega – kõrgete puudega metsane maastikuilme muutub põõsastikuks, mistõttu maastikuilme säilitamise seisukohast on tõhuseam meede teha väikeses mahus lageraiet, kui majandada neid turberaiega. Sellisel kasvukohal on eriti oluline, et pärast uuendusraiet järgneks metsa istutamine koos hooldusega, mis takistab tiheda sarapuuvõsa tekkimist. Kuusikutes lageraielangil suuruse määramisel (1 ha) on arvestatud, et need asuvad reljeefsel pinnal, kus suured lageraielangid võivad ooside nõlvadel põhjustada erosiooni. Suurte lankide ääres tekivad lisaks päikesekahjustused. Samuti on langi suuruse piirang vajalik maastikukaitsealal uuendusraiate mõju leevendamiseks maastikuilmele. Väikeseid lageraielanke on kergem sobitada maastikusse selliselt, et mõju maastikuilmele on väike. Hall-lepikute lageraielangil pindala suurusele võrreldes metsaseadusega lisapiiranguid ei kavandata, sest hall lepp on lühikese raieringiga puuliik, mis uueneb looduslikult hästi ka pärast lageraiet. Hall-lepikute eraldiste pindalad kaitsealal ei ületa 1,5 ha-t.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud turberaie langi pindalaga kuni 5 ha. Kuusikutes ei ole turberaie lubatud, seal saab uuendusraietest teha lageraiet. Vastavalt puistu koosseisule, struktuurile ja kasvukohale rakendatakse turberaiate puhul kas häil-, veer- või aegjärkset raie. Turberaielangil suurusele on seatud piirang kuni 5 ha, sest sellega tagatakse paremini maastikuilme säilimine ning hoitakse ära liiga kiired muutused metsade vanuselises struktuuris.

Kaitsealale iseloomulik maastikuilme on metsaga kaetud pinnavormi nõlvad ja lagi. Metsasuse säilimiseks on vajalik, et metsade vanuseline ja liigiline struktuur oleks mitmekesine.

Lage- ja turberaieks nõusoleku andmisel võib kaitseala valitseja seada tingimusi, mis aitavad täita kaitse-eesmärke. Näiteks võib seada tingimusi uuendusraielankide paigutusele ja turberaie viisile (aegjätkne-, häil- või veerraie), lähtudes konkreetse ala metsade koosseisust ja reljeefist. Tingimuste seadmisel arvestatakse, et parimal võimalikul viisil oleks tagatud metsakoosluse ja maastikuilme säilimine. Olenemata kavandatava langi suurusest, on kaitseala valitsejal kaalutusotsusena õigus tegevust ka mitte lubada, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärke ja seisundit.

Elustiku mitmekesisuse säilitamiseks tuleb jätta raiel hektari kohta alles vähemalt 20 tihumeetrit kasvavaid puid või nende säilinud püstiseisvaid osi, mis ei kuulu koristamisele ja jäävad metsa alatiseks. Elustiku mitmekesisuse tagamiseks alles jäetavad puud valitakse eri puuliikide esimese rinde suurima diameetriga puude hulgast, eelistades kõvalehtpuid, mände ja haabasid, samuti eritunnustega, nagu põlemisjälgede, õõnsuste, tuuleluudade või suurte okstega puid. Selliste vanade puude jätmine langile suurendab perioodi, kui metsaliigid saavad puistut kasutada. Sellised puud on elupaigaks lindudele, nahkhiirtele, samblikele ja sammaldele, sageli leiab neilt ka kaitsealuseid liike. Puud, mis langile alles jäävad, suurendavad sinna kujuneva puistu liigilist ja vanuselist mitmekesisust ning on aluseks eritüübilise surnud puidu tekkele. Kaitseala valitseja võib lubada vähendada elustiku mitmekesisuse säilitamiseks jäetavate puude mahtu, kui see on kaitsekorralduslikult või muudel eesmärkidelt oluline.

Kaitsealal on keelatud puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt. Sademeterohkel perioodil on oht, et puidu kokku- või väljaveo käigus saab raskete masinate kasutamisel pinnas ja metsa alustaimestik oluliselt kahjustada. Kuna kaitseala metsad asuvad järskudel nõlvadel, võivad pinnasekahjustused põhjustada erosiooni. Kui pinnas seda võimaldab, võib kaitseala valitseja lubada puidu kokku- ja väljavedu.

2.5.2.3. Vajalikud tegevused

Selleks et kaitseala poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseis säiliks, on vaja neil heina niita või loomi karjatada. Samuti võib osutada vajalikuks harvendada puu- ja põõsarinet. Mitmekesisuse säilimiseks on vaja niide kokku koguda ja alalt ära viia. Poollooduslikke kooslusi on kaitsealal registreeritud 27 ha. Nende hulgas on nii aru- kui ka puisniite. Hoolduseta jäetud poollooduslikud kooslused metsastuvad ja seega hävivad olemasolevad elupaigad. Puisniidul puu- ja põõsarinde harvendamisel jäetakse kasvama eri liigist puid ja põõsaid, samuti vanu, õõnsaid ja kuivanud ning erilise kujuga puid. Aruniitude taastamisel jäetakse kasvama üksikud vanad või tähelepanuväärsed puud, kui neid on. Enamasti on aruniidud võsastunud haava ja lepaga ning need on vaja alalt eemaldada, et edaspidi oleks rohumaad võimalik niita või seal karjatada. Taastatud puisniidul loomi ei karjatata, ala hooldatakse niitmiseega.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 18 makstakse kaitseala poollooduslike koosluste säilimiseks vajalike tööde tegemiseks kinnisasja valdajale loodushoiutoetust. Looduskaitseaduse § 17 lõike 8 alusel ei ole kinnisasja valdajal õigust takistada kaitseala valitsejal vajalikku tööd

tegemast, kui ta ise ei nõustu seda tööd tegema või ei jõua tööde tegemise osas kaitseala valitsejaga kokkuleppele.

2.5.2.4. Keelatud tegevused

Kaitsealal on keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine ja maavara kaevandamine. Uue maaparandussüsteemi rajamine muudab looduslikke kooslusi. Kaevandamine kahjustab kaitseala põhiväärtuste, pinnavormide säilimist. Maaparandussüsteemina käsitletakse maaparanduse eesmärgil (s.o maatulundusmaa viljelusväärtuse suurendamiseks või keskkonnakaitseks – maaparandusseaduse § 2) maatulundusmaa kuivendamiseks ja niisutamiseks ning keskkonnakaitseks vajalike ehitiste kogumit, mis on kantud või kavas kanda maaparandussüsteemide registrisse. Muudel eesmärkidel rajatavate kuivendus-, niisutus- või muude taoliste rajatiste (näiteks üksikkraavid, drenaaž hoonete aluse pinnase kuivendamiseks, hoonete säilimiseks vajaliku pinnase kandevõime tagamiseks) rajamisele kohaldatakse ehitusseadustiku ja kaitse-eeskirja ehitamist reguleerivaid sätteid (vt § 5 lg 2 p 3 ja 4 ning § 8).

Puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine on kaitsealal keelatud, sest see vaesestab looduslikku mitmekesisust ja võib muuta maastikuilmet. Keelatud on biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine, välja arvatud põllu- ja õuemaal, sest nende mõjul vaesestub elustiku mitmekesisus ja saab kahjustada alade looduslik seisund. Nende vahendite kahjulik mõju poollooduslikule kooslusele võib olla pöördumatu. Põllu- ja õuemaal on biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine lubatud, sest seal ei ole selliseid loodusväärtusi, mida nende kasutamine kahjustaks.

2.5.2.5. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseaduse § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detail- ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, anda projekteerimistingimusi, anda ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole antud vee erikasutusluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatist, ning jahiulukeid lisasöötä.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitsealade piiranguvööndis majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

3. Menetluse kirjeldus

Emumäe maastikukaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 9. juulist 13. augustini 2018. a Keskkonnaameti Rakvere kontoris ning Väike-Maarja Vallavalitsuses. Teade kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta avaldati 9. juulil 2018. a ajalehes Postimees ning 11. juulil 2018. a maakondliku levikuga lehes Virumaa Teataja. Samasisuline teade avaldati 5. juulil 2018. a väljaandes Ametlikud Teadaanded.

Vastavalt LKS § 9 kohasele kaitse alla võtmise menetlusele saadeti teade kaitsealal paiknevate kinnisasjade omanikele tähitud kirjaga paber kandjal või e-kirjaga. E-kirjad saadeti ka Maa-ametile, Maanteeametile, Keskkonnainspeksiooni Lääne-Virumaa büroole, MTÜle Emumäe Arenduskeskus ja Väike-Maarja Vallavalitsusele. Eelnõu kohta saatsid kirjalikult parandusettepanekud Keskkonnainspeksioon ja Maanteeamet. Keskkonnainspeksioon esitas ettepaneku täpsustada elustiku mitmekesisuse säilitamiseks jäetavate puude regulatsiooni. Selle ettepaneku alusel lisati määruse § 6 lõikesse 2 täpsustus, et ühe hektari kohta allesjätava 20 tm hulka loetakse ka puude säilinud püstiseisvaid osi. Keskkonnainspeksioon esitas ettepaneku ka määruse eelnõu § 5 lõikes 1 toodud sõidukitega sõitmise täpsustamiseks. Ettepanekuga ei arvestatud, sest see ei lahenda tõstatatud järelevalve pädevuse probleemi. Maanteeamet esitas ettepaneku arvata riigi kõrvalmaante 17111 Olju-Salla kaitsealast välja. Ettepanekuga ei arvestatud. Tee on rajatud läbi kaitse-eesmärgiks oleva pinnavormi. Selleks, et tee võimaliku laiendamise või muude suuremahuliste tööde käigus, mis vajavad ehitusluba, ei saaks pinnavorm kahjustada, on oluline, et kaitseala valitseja saaks anda suuniseid tööde teostamiseks.

Omniva tagastas saatjale neli tähitud kirja hoiutähtaja möödumise tõttu. Nende eramaaomanike teavitamiseks avaldati lisakuulutus 6. septembri 2018. a ajalehes Postimees, milles anti eelnõu täiendus- ja parandusettepanekuteks aega 21. septembrini 2018. a.

Kaitse-eeskirja avalik arutelu toimus 30. augustil 2018 a Salla seltsimajas, kus osales koos Keskkonnaameti töötajatega seitse inimest. Koosolekul kaitse-eeskirja eelnõule parandus- ega täiendusettepanekuid ei esitatud.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määrus ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määruse kaitse-eesmärkide täiendamine metsa- ja poollooduslike kooslustega aitab kaasa kogu kaitseala mitmekesisuse säilitamisele ja koosluste soodsa seisundi saavutamisele.

Emumäe maastikukaitseala on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Teadaolevalt ei ole vastuolusid kehtivate planeeringutega. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Looduskaitseaduse § 9 lõike 7¹ punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis on seotud antud eelnõuga.

Maamaksuseaduse § 4 lõike 2 kohaselt makstakse kaitseala piiranguvööndis asuva maa eest maamaksu 50% maksumäärast. See on kompensatsioon kaitsealal kehtivate piirangute eest. Võrreldes 1998. aastal kinnitatud kaitse-eeskirjaga, väheneb kaitseala kogupindala umbes 29 ha võrra. Selles osas maamaksusoodustus kaob ja Väike-Maarja Vallavalitsuse maamaksutulu suureneb umbes 50 euro võrra aastas.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Kogu Emumäe maastikukaitseala asub piiranguvööndis, kus metsa majandamine on lubatud. Seega ei piira kaitsekord oluliselt nende metsade kasutamist ja maa riigile omandamise kohustust ja kaasnevaid kulusid ei teki.

Kuna kaitsealal puudub sihtkaitsevöönd ja kaitseala ei kuulu Natura 2000 võrgustikku, ei kaasne riigile kulutusi Natura metsa toetusele. Riigimetsast saadav tulu ei vähene, sest kogu kaitseala jääb endiselt piiranguvööndisse.

Kaitsealast arvatakse välja ligikaudu 1,5 ha suurune väheväärtuslik inimtegevusest tugevasti mõjutatud rohumaa, mis keskkonnaregistris on arvel poolloodusliku kooslusena. Vastavalt maaeluministri 22. aprilli 2015. a määrusele nr 38 „Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus” maksab riik poollooduslike koosluste hooldamiseks toetust ühe hektari puisniidu kohta 450 eurot aastas ja ühe hektari muu poolloodusliku koosluse kohta 85–150 eurot aastas. Sellega vähenevad riigi kulud hooldustoetusele kuni 225 eurot aastas.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või

käsitamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Ministriumid kooskõlastasid eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.